ROZPRAWY NAUKOWE
Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu

2014, 46, 212–218

Katarzyna Wojciechowska
UNIWERSYTET KAZIMIERZA WIELKIEGO W BYDGOSZCZY

WYCIECZKA JAKO PODSTAWOWA FORMA TURYSTYKI I KRAJOZNAWSTWA W EDUKACJI DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Abstract

Excursion as a basic form of tourism and sightseeing in young children education

Background. Excursions in the kindergarten improve a comprehensive development of children as they create multi-sensory learning conditions, contribute to the development of interests and activities of social and cultural nature, are a source of physical activity, as well as emotional and aesthetic experience. They play a large part in preparing a child for the future role of a tourist, constituting its first contact with the forms of tourism and sightseeing. **Material and methods.** The aim of the research was to learn the opinion of kindergarten teachers and parents on the role of excursions in the development of preschool age children. The study concept was based on the method of a diagnostic survey. **Results.** For the majority of teachers excursion plays an important role in children's cognitive development, forming their interests and care for health and physical fitness, shaping social, moral and patriotic behaviours. Parents give excursions mainly recreational importance. **Conclusions.** Both teachers and parents are aware of the significant impact of excursions on children's development. However, there are units among the surveyed who consider touring a very difficult organizational form of activities for children and therefore they often change the opportunity of learning directly into forms of obtaining less significant, indirect knowledge. Teachers and parents should be encouraged to and provided with conditions allowing for frequent trips as a means of the full development of a child.
Key words: excursion, kindergarten education, child's development
Słowa kluczowe: wycieczka, edukacja przedszkolna, rozwój dziecka

WPROWADZENIE

Rozwój człowieka przebiega specyficznie dla każdej jednostki, jest wynikiem indywidualnych cech dziedzicznych i wrodzonych oraz wpływów środowiskowych. Bezpośrednim warunkiem rozwoju jest aktywny udział jednostki w nabywaniu indywidualnego doświadczenia w toku edukacji opartej na działaniu, przeżywaniu, odkrywaniu. Podstawę aktywności małego dziecka stanowi zabawa. Jest to forma spontaniczna i dowolna, której towarzyszy zadowolenie i przyjemność. W zabawach dziecko zaspokaja swoje potrzeby oraz kształtuje twórczy charakter. Poprzez dowolny dobór tematyki i sposobu aktywności w zabawie dziecko urzeczywistnia swoje marzenia, dążenia, zainteresowania, czyni to, czego pragnie. W środowisku przedszkolnym oprócz zabawy dzieci uczestniczą w wielu innych formach aktywności. Są to zajęcia o charakterze intelektualnym, artystycznym, społecznym, ruchowym, użytkowym, samoobsługowym. Świadome uczestniczenie w różnych zajęciach przygotowuje dziecko do udziału w coraz bardziej intencjonalnych i celowych działaniach. Podejmowane czynności wzbogacają doświadczenia dziecka, co wpływa na kształtowanie się struktur poznawczych. Stopniowo dzieci zdobywają wiedzę o sobie, własnej tożsamości, kompetencjach, charakterze, intelekcie, możliwościach fizycznych, zainteresowaniach, a także o środowisku naturalnym i społecznym, kulturze, zachowaniach innych osób i stosunkach międzyludzkich. Własna aktywność dziecka przyczynia się do nabywania umiejętności radzenia sobie w otaczającej je rzeczywistości, poznawania i przekształcania świata (Karbowniczek i wsp. 2012).

Nauczyciel podczas zaplanowanej działalności edukacyjnej wspomaga dziecko w zdobywaniu doświadczeń, wiedzy, nawyków, umiejętności, inspiruje je do podejmowania

aktywności, nawiązywania interakcji ze środowiskiem. Jedną z form zajęć w przedszkolu, za pomocą których dzieci mają okazję wszechstronnie rozwijać wymienione sfery osobowości, są spacery i wycieczki organizowane okazjonalnie. Odgrywają one ogromną rolę w procesie edukacji małego dziecka, m.in. przygotowując je do przyszłej roli turysty; stanowią też pierwszy kontakt z formami turystyki i krajoznawstwa. Wycieczka to najwłaściwsza i najciekawsza forma przybliżania przedszkolakom przyrody, odkrywania jej tajemnic i nawiązywania z nią emocjonalnego kontaktu.

Udział dzieci w wycieczkach, będących główną formą uprawiania turystyki, wpływa na:

– poznanie najbliższego otoczenia i miejsca zamieszkania dziecka;

– harmonijny rozwój psychofizyczny;

– utrwalenie nawyku przebywania na świeżym powietrzu bez względu na porę roku, nawet w dni niepogodne, zahartowanie na zmiany pogody i trudy pobytu w terenie;

– utrwalenie zainteresowania różnymi formami aktywności ruchowej możliwymi do uprawiania w terenie;

– zaspokojenie głodu przygód i wrażeń, wzbogacenie osobowości dziecka;

– możliwość zdobycia odznaki turystycznej „Siedmiomilowe buty”[1] (Łobożewicz 1985).

Dzieci w wieku przedszkolnym uczestniczą w takich formach turystyki, jak turystyka kempingowa, wczasy, turystyka zagraniczna, wyjazdy świąteczne. Ale to właśnie wycieczka jest najpopularniejsza, spełnia rolę wypoczynkową i poznawczą oraz kształtuje postawy społeczne przedszkolaka (Łobożewicz 1985). Na ogół w przedszkolu organizuje się kilka wycieczek w roku – krótszych i dłuższych. Charakter turystyczno-krajoznawczy mają te dłuższe, całodzienne. Ze względu na wiek dzieci wycieczki wymagają bardzo starannego i przemyślanego przygotowania, zorganizowania posiłków, miejsc do odpoczynku, dodatkowej opieki ze strony dorosłych, bezpiecznego transportu. Studzińska (1989) podkreśla, że spacery i wycieczki to pożądana, choć trudna dla nauczyciela forma pracy z dziećmi. Trzeba się do niej szczególnie przygotować, uwzględniając:

– możliwości fizyczne dzieci związane z dojściem lub dojechaniem do wybranego miejsca;

– znajomość danego terenu;

– cel i tematykę spaceru lub wycieczki;

– znajomość obiektów, które dzieci będą obserwować.

Wycieczki organizowane dla przedszkolaków, szczególnie tych starszych, są źródłem wielkich emocji i radości. Potrzeba wyrażania przeżyć i doznań dziecięcych w czasie wycieczek przekłada się na język sztuki, symboli, gestów, mimiki itp. Dobrze zorganizowana wycieczka jest okazją do zdobycia wiedzy o otaczającej przyrodzie i zmianach, jakie w ciągu roku w niej zachodzą. Szczególnie wartościowe jest to, że dzieci doświadczają bezpośredniego kontaktu z rzeczywistością i mogą obserwować obiekty przyrodnicze oraz zachodzące procesy i zjawiska w ich wielostronnym uwarunkowaniu. Udział w wycieczkach kształtuje umiejętność dokonywania obserwacji przyrodniczych w terenie, sprzyja pogłębianiu i rozwijaniu zainteresowań, budzi wrażliwość na piękno przyrody i chęć dbania o nią, uczy zdobywania wiedzy przez bezpośredni kontakt z naturą (Budniak 2010). W taki sam sposób dzieci przedszkolne eksplorują rzeczywistość społeczną, kulturową i historyczną, rozwijając dociekliwość poznawczą, wyrażającą się w dążeniu do odkrywania osobliwości zjawisk, cech zależności i prawidłowości (Denek 1997).

CEL I METODA BADAŃ

Ze względu na tak dużą rolę wycieczki w kształtowaniu osobowości małego dziecka uczyniono ją przedmiotem wieloetapowych badań. Pierwsza część, prezentowana w niniejszym opracowaniu, to poznanie opinii nauczycieli przedszkoli i rodziców na temat roli wycieczek w rozwoju dziecka w wieku

[1] Program ten, realizowany przy współpracy z PTTK, jest przeznaczony dla dzieci do lat 10. Zasadniczym jego założeniem jest zdobycie srebrnej i złotej Odznaki Turystyki Pieszej „Siedmiomilowe buty”, zachęcenie rodziców do wspólnego z dzieckiem wędrowania i poznawania najbliższej okolicy, stopniowe budzenie więzi z przyrodą, poszerzanie wiedzy dotyczącej przyrody – świata roślin i zwierząt.

przedszkolnym. Na tym etapie poszukiwano odpowiedzi na następujące pytania:

– W jaki sposób nauczyciele wybierają miejsce odbywania wycieczki, jakimi kierują się przesłankami?

– Jaki jest stosunek dzieci i nauczycieli do organizowania wycieczek i uczestniczenia w nich?

– W jakim stopniu udział w wycieczkach kształtuje ciekawość poznawczą i zainteresowania przedszkolaków?

– W jakim stopniu udział dzieci w wycieczkach wzmacnia ich zdrowie i sprawność fizyczną oraz kształtuje postawy patriotyczne i społeczno-moralne?

– Jakie działania podejmują rodzice celem kształtowania w rodzinie pozytywnych postaw wobec turystyki i krajoznawstwa?

Koncepcję badań oparto na metodzie sondażu diagnostycznego. Wykorzystano kwestionariusz ankiety dla nauczycieli i rodziców. Próbę badawczą stanowili nauczyciele w liczbie 30 osób oraz rodzice w liczbie 120 osób. Przeprowadzono także rozmowy z 50 przedszkolakami według kwestionariusza wywiadu. Zebrane dane poddano przede wszystkim analizie jakościowej, w wyniku czego otrzymano odpowiedzi na wyżej postawione pytania.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Wartość wycieczki w zakresie zdobywania wiedzy i kształtowania postaw w dużym stopniu warunkuje dostosowanie miejsca jej odbywania. Dlatego nauczyciele, decydując o ostatecznym wyborze, muszą wziąć pod uwagę różne okoliczności. Z całą pewnością wytyczną będą zainteresowania dzieci i wymagania programowe. Niemały wpływ na selekcję miejsc odbywania wycieczek mają możliwości organizacyjne i finansowe przedszkola i rodziców. Przygotowywaniu wycieczek powinna towarzyszyć pełna znajomość celów, jakie nauczyciel zamierza osiągnąć. Są one dla każdej wycieczki inne. Wynikają z potrzeb dziecka oraz roli, jaką wycieczka ma spełnić – czy ma stanowić źródło nowej wiedzy, prowadzić do odkrycia nieznanego dotąd przez dziecko fragmentu rzeczywistości czy też służyć powtórzeniu, zebraniu, pogłębieniu, utrwaleniu poznanych wcześniej pojęć (Denek 1997). Przy wyborze środowiska społeczno-przyrodniczego, które ma być miejscem wycieczki, należy też wziąć pod uwagę jego walory dydaktyczno-wychowawcze. Według opinii ankietowanych najczęściej wycieczki odbywają się w miejscach, w których dzieci mogą w sposób bezpośredni obserwować przyrodę, takich jak las, łąka, park, rzeka, ogród zoologiczny, ogród botaniczny; kilka osób wymieniło stadninę koni. Inne miejsca to: planetarium, muzeum, biblioteka, kino. Niestety coraz rzadziej organizowane są wycieczki mające na celu zapoznanie dzieci z pracą ludzi wykonujących różne zawody (sklep, apteka, ośrodek zdrowia, szewc itd.). Tracą więc dzieci okazję do poznania specyfiki pracy, jej organizacji i związanych z nią ciekawostek, a także do rozwinięcia szacunku dla niej; obniża się też ich preorientacja zawodowa. Nauczyciele, zapytani o przesłanki decydujące o wyborze miejsca wycieczki, odpowiadali, że kierują się głównie wymaganiami programowymi, zainteresowaniami dzieci i oczekiwaniami rodziców.

Zainteresowanie dzieci wycieczkami jest ogromne. Informowały o tym same dzieci podczas przeprowadzanych z nimi rozmów, a potwierdzali to nauczyciele. Wszystkie wypowiedzi ankietowe nauczycieli, pytanych o stosunek wychowanków do udziału w wycieczkach, wskazywały na bardzo pozytywne, wręcz entuzjastyczne nastawienie dzieci. Co ciekawe, nauczyciele twierdzą, że dla dzieci rodzaj wycieczki i miejsce jej odbywania nie stwarzają szczególnej różnicy. Już sam fakt dłuższego pobytu poza murami przedszkola wraz z rówieśnikami wywołuje uczucie radości i stan niecierpliwego oczekiwania na wyznaczony termin. Według nauczycieli uciecha dzieci jest czasem tak wielka, że podczas wycieczki trudno zapanować w pierwszym momencie nad ich emocjami. Dzieci podczas przeprowadzanych z nimi rozmów również entuzjastycznie opowiadały o wycieczkach, w których brały udział, i zgodnie twierdziły, że „dni wycieczkowe" są ich ulubionymi dniami w przedszkolu. W uzasadnieniu znalazły się takie argumenty, jak podróż autokarem, jedzenie na świeżym powietrzu zabranego z przedszkola prowiantu, udział w zabawie, pozna-

wanie nieznanych, ciekawych miejsc, oglądanie różnych zwierząt i roślin, które wcześniej były znane tylko z obrazków, przejażdżka na koniu, bryczką, statkiem. Dzieci wymieniały przede wszystkim te czynności, których nie doświadczają w innych okolicznościach. Opowiadały o swoich wrażeniach z wycieczek emocjonalnie i z dużym zaangażowaniem, podkreślając, że chciałyby częściej wyjeżdżać poza miejsce zamieszkania.

Nauczyciele w przeważającej liczbie chętnie organizują wycieczki dla dzieci. Uważają, że pomimo długich przygotowań i ogromnej odpowiedzialności branej za dzieci jest to forma niezbędna w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Obok walorów poznawczych przypisują oni wycieczce duże znaczenie w kształtowaniu postaw wobec przyrody, postaw patriotycznych, wartościowych cech charakteru oraz umiejętności współżycia w zespole; wycieczki stanowią też źródło bogatych przeżyć estetycznych. Nauczyciele podkreślali także znaczenie rekreacyjne wycieczki, która stwarza możliwość wypoczynku i spędzania czasu wolnego z pożytkiem dla zdrowia fizycznego i psychicznego.

Jeżeli chodzi o opinie nauczycieli na temat kształtowania u dzieci ciekawości poznawczej poprzez udział w wycieczkach, byli oni zgodni i przypisywali duże znaczenie tej formie zdobywania wiedzy. Szczególnie wartościowa jest możliwość zapoznawania się z różnymi obiektami i zjawiskami przyrody w naturalnym środowisku i w rzeczywistych rozmiarach. „Dziecko pozna przyrodę, jeśli nie zniszczymy przed nim tajemnic przyrody, które je wabią, wzywają do poznania" (Sawicki 1997, s. 35). Dzieci, zamiast słuchać opisów przyrody i oglądać ilustracje, mogą odkrywać ją samodzielnie poprzez działania i odczucia zmysłowe. Doznania polisensoryczne w bezpośrednim obcowaniu z przyrodą poprzez wzrok, słuch, dotyk, smak są podstawą tworzenia pojęć o otoczeniu. Podczas działania i odczuwania zmysłowego dziecko gromadzi doświadczenia, które wykorzystuje do korygowania i modyfikowania pojęć będących podstawą rozumienia świata. Obraz otoczenia, który dzieci budują, staje się coraz bogatszy, bardziej zróżnicowany i bardziej zgodny z rzeczywistością. Aby te zdobyte doświadczenia i przeżycia były trwałe, muszą być odpowiednio przetworzone. Poprzez takie formy przetwarzania, jak opowiadanie, wiersz, rysunek, śpiew, teatr, a przede wszystkim zabawa repertuar doświadczeń gromadzonych przez dziecko daje mu wiedzę i zrozumienie oraz podstawy naukowego poglądu na świat (Dymara i wsp. 1998). Oparte na wycieczkach zdobywanie wiedzy daje wiele okazji do rozwijania ciekawości poznawczej, różnorodnych zainteresowań i zamiłowań. Podejmowane na wycieczkach działania z dziedziny krajoznawstwa i turystyki należą do najlepszych sposobów poglądowego zapoznawania dzieci z otaczającą rzeczywistością. Ważne jest, że ten sposób sprzyja skutecznemu zwalczaniu werbalizmu i formalizmu w edukacji przedszkolnej (Denek 1997). Spotyka się to ze zrozumieniem ze strony nauczycieli, bowiem aż 90% badanych twierdzi, że dzieci wykazują bardzo duże zainteresowanie poznawanymi zjawiskami właśnie podczas obserwacji przyrodniczych i że stanowią one bodziec do samodzielnych poszukiwań. Dzieci zadają więcej pytań, przeglądają uważniej ilustrowane książki o tematyce przyrodniczej, opowiadają o własnych obserwacjach podczas spacerów i wycieczek z rodzicami, toczą między sobą rozmowy o odwiedzonych niezwykłych miejscach, zaobserwowanych zwierzętach czy roślinach. Udział w wycieczce może więc sprawić, że rzeczy i zjawiska pozornie znane, codziennie spotykane, odkrywają swoje inne, ciekawsze strony, ukazują wzajemne zależności oraz stanowią źródło rozwoju zainteresowań, chęci pogłębiania wiedzy i doświadczania ciekawych przeżyć w kontakcie z przyrodą.

Podstawowym zadaniem wycieczek jest zapewnienie ich uczestnikom aktywnego wypoczynku, hartowanie stanu zdrowia oraz wzmocnienie sprawności fizycznej i psychicznej (Denek 1997). W toku badań starano się wysondować, jakie zdanie mają nauczyciele na temat wycieczki jako formy sprzyjającej dbałości i trosce o zdrowie i sprawność fizyczną. Ustalono, że nieco więcej niż połowa badanych nauczycieli – 61% – uważa, że wycieczka przyczynia się do rozwoju sprawności fizycznej dzieci. Nauczyciele podkreślali, że to właśnie udział w wycieczkach kształtuje u dzieci nawyk racjonalnego spędzania czasu w sposób czynny, co jest niezbędnym

elementem prozdrowotnego stylu życia. Szczególnie wycieczki, których program przewiduje piesze wędrówki, sprzyjają wyrabianiu odporności przeciw chorobom, hartowaniu i ćwiczeniu wytrzymałości. Podczas wysiłku wzmaga się czynność serca i płuc, wzrasta przemiana materii, co skutkuje zwiększeniem apetytu. Dlatego dzieci są radosne, mają zaspokojoną potrzebę ruchu i chętnie zjadają przywieziony z przedszkola posiłek. Mimo to 36% badanych twierdzi, że udział dzieci w wycieczkach w niewielkim stopniu przyczynia się do wzmocnienia ich zdrowia i rozwoju fizycznego, a 1% respondentów neguje wartość wycieczki jako sposobu dbania o kondycję i sprawne funkcjonowanie organizmu.

Podczas wycieczek organizowanych dla dzieci przedszkolnych występują liczne sytuacje, które sprzyjają kształtowaniu postaw społeczno-moralnych i patriotycznych. Udział w wycieczce jest dla dzieci radosnym przeżyciem związanym z kontaktem z przyrodą, obcowaniem z rówieśnikami, poznawaniem nieznanych miejsc bliższych i dalszych. Jest to okazja do podziwiania piękna ojczystego kraju i budzenia przywiązania do ojczyzny. Wycieczki w naturalne warunki stwarzają nauczycielom okazję do obserwacji zachowania dzieci i jego modyfikowania w sytuacjach braku dyscypliny, niewłaściwego stosunku do rówieśników, przyrody i pamiątek narodowych. Nauczyciele nie mogą dopuścić, aby dzieci zaśmiecały miejsce zabawy, odpoczynku, posiłku. Zwracają uwagę na właściwe zachowanie się w lesie, na łące, nad rzeką – aby nie łamać gałęzi, nie zrywać roślin, nie straszyć zwierząt. Trzeba wyrabiać szacunek do wytworów rąk i umysłu człowieka oraz chronić naturalne środowisko przed zniszczeniem (Denek 1997). Denek (1997) wymienia szereg zadań wychowania społeczno-moralnego realizowanych na wycieczkach. Należą do nich m.in.: wdrażanie dzieci do przestrzegania norm współżycia społecznego, kształtowanie wartościowych cech charakteru i woli, rozwijanie samodyscypliny i samokontroli w postępowaniu, uczuć solidarności, sprawiedliwości, uczuć patriotycznych, przygotowanie do życia w zespołach, poszanowanie tradycji narodowych. Badani nauczyciele w 70% orzekli, że wycieczka sprzyja kształtowaniu postaw społeczno-moralnych i patriotycznych, z podkreśleniem postaw wobec przyrody i wytworów działalności człowieka. Postawy patriotyczne u dzieci kształtowane są podczas bezpośrednich kontaktów ze środowiskiem społecznym i podczas stopniowego eksplorowania najbliższego i dalszego otoczenia. Ważne jest włączanie przedszkolaków w przygotowanie wycieczki, aktywne w niej uczestniczenie i podsumowanie jej wyników. Ma to znaczenie w kształtowaniu dodatnich cech charakteru, takich jak odpowiedzialność, wytrwałość, obowiązkowość, zdecydowanie, asertywność, umiejętność doprowadzenia zadania do końca, samodzielność i jednocześnie umiejętność pracy w zespole oraz kulturalne zachowanie się w środowisku. Odmiennego zdania jest 16% badanych nauczycieli, którzy twierdzą, że wycieczka rzadko stwarza okazję do kształtowania postaw społeczno-moralnych i patriotycznych. Pozostałe osoby uważają, że dzieci kształtują postawy tylko wtedy, gdy cel i temat wycieczki temu sprzyjają.

Wiedzę i umiejętności dbania o zdrowie dziecko zdobywa w domu rodzinnym poprzez gromadzenie doświadczeń i edukację dostosowaną do jego indywidualnych potrzeb. Wraz z innymi członkami rodziny dziecko powinno uczestniczyć w różnych formach aktywności ruchowej. Aktywizacja fizyczna dzieci może być realizowana poprzez taniec, pracę, rekreację, turystykę, zabawę itp. Lewicki (2001) charakteryzuje najbardziej zalecane formy wychowania zdrowotnego w rodzinie sprzyjające powstawaniu korzystnych zdrowotnie doświadczeń jej członków; zalicza do nich:

– wycieczki poza dom,
– terenowe wyjazdy weekendowe,
– terenowe programy urlopowe,
– treningi zdrowotne,
– terenowe sporty przestrzenne,
– terenowe formy rehabilitacyjno-terapeutyczne.

Wśród nich na czoło wysuwają się formy związane z dłuższą lub krótszą wycieczką, czyli formy turystyczno-krajoznawcze. Na potrzeby badań wybrano próbę 120 osób spośród rodziców z trzech bydgoskich przedszkoli. Badacza interesowała kwestia podejmowanych przez rodziców działań mających

kształtować pozytywne postawy wobec turystyki i krajoznawstwa. Dbałość o zaspokojenie potrzeby ruchu u dziecka oraz rozwój zdolności sprawnościowych deklaruje 96% rodziców. Analizując podane przez rodziców formy aktywności turystycznej rodziny i częstotliwość ich podejmowania, dostrzega się dysonans pomiędzy deklaracjami a stanem faktycznym. Wycieczki poza miasto kilka razy do roku organizuje 31% badanych. Większość ogranicza się do odbywania spacerów weekendowych. Wspólne wyjazdy urlopowe organizuje 72% rodzin, ale tylko 27% planuje szerszy program krajoznawczy. Wiele osób argumentuje, że turystyka krajoznawcza związana z wyjazdami poza miasto wymaga odpowiedniego wyposażenia sprzętowego, a sytuacja materialno-bytowa rodziny nakłada pewne ograniczenia. Dlatego najczęściej wymieniano spacer jako formę aktywizującą dzieci ruchowo i umożliwiającą poznanie najbliższego otoczenia. Spacer bowiem nie wymaga organizowania wyjazdu poza dom ani posiadania sprzętu czy specjalnej odzieży, może odbywać się o różnych porach dnia, jest formą wspólnego spędzania czasu przez rodziców i dzieci.

PODSUMOWANIE

Jednym z głównych zadań edukacji małego dziecka jest kształtowanie aktywnej postawy wobec problemów środowiska lokalnego, budzenie więzi uczuciowej z własnym regionem, wpajanie troski o ochronę przyrody i prawidłowe jej kształtowanie (Witek 1986). Postulat ten jest najlepiej spełniany przez udział dzieci przedszkolnych w wycieczkach.

Nauczyciele i ich wychowankowie przypisują wycieczce duże znaczenie. Dzieci wypowiadają się o wycieczce jako o niezwykle atrakcyjnej formie spędzania czasu w przedszkolu, źródle uciech i wesołej zabawy. Nauczyciele dostrzegają w niej sposobność osiągania wielu celów poznawczych, możliwość zdobywania przez dzieci wiedzy i okazję do rozwoju ich ciekawości poznawczej. Dzieci, zapoznając się z otoczeniem w sposób bezpośredni, czyli oparty na obserwacji, pomiarze i innych czynnościach praktycznych, mogą dostrzegać związki i zależności między elementami środowiska naturalnego i społecznego oraz kształtować całościowy obraz otaczającej rzeczywistości. Poznanie to jest oparte na doznaniach wielozmysłowych i stanowi źródło bogatych przeżyć estetycznych. Obcowanie ze środowiskiem, przyrodą uczy dzieci dostrzegania jej piękna i budzi więź uczuciową, przez co kształtuje postawy kulturalne i patriotyczne. Wszyscy badani doceniali też rekreacyjną rolę wycieczek, a także ich znaczenie dla wzmacniania zdrowia i podnoszenia kondycji fizycznej.

Wycieczka zatem powinna być częściej wykorzystywaną formą edukacji małego dziecka – zarówno w przedszkolu, jak i w rodzinie. Nauczyciele i rodzice powinni szukać źródeł inspiracji w tym zakresie i programów poznawania otoczenia poprzez działalność turystyczno-krajoznawczą. W literaturze i na stronach internetowych można znaleźć wiele takich inicjatyw. Projekt Małe Przedszkola Turystyczne (https://sites.google.com/site/maleprzedszkolaturystyczne) ma na celu rozwój turystyki na obszarach wybranych przedszkoli, promocję agroturystyki we wsi i jej okolicach oraz włączenie dzieci przedszkolnych i rodzin wraz z kadrą placówek w rozwój prorodzinnej oferty turystycznej miejscowości i regionu Dolnego Śląska. Elbląskie Przedszkole nr 13 to z kolei jedyne przedszkole turystyczne w Polsce. Placówka propaguje turystykę, integrując społeczność przedszkolną. We współpracy z PTTK Ziemi Elbląskiej przedszkole organizuje rajdy i złazy z udziałem rodziców i wszystkich pracowników przedszkola i uczestniczy w takich imprezach (Przedszkole… 2009). Inna inicjatywa to program turystyczny przedszkola publicznego „Na Akacjowym Wzgórzu" w Łagiewnikach (http://www.przedszkole.lagiewniki.pl/program%20turystyczny.htm). Podstawowym założeniem programu jest zachęcanie dzieci i ich rodziców do aktywnego, zdrowego i twórczego spędzania czasu wolnego. Dla dzieci głównym celem, wokół którego będą się skupiały ich działania, będzie poznanie bliższego i dalszego regionu, jego środowiska przyrodniczego, tradycji, zabytków kultury, historii oraz baśni i legend, a także zdobycie odznaki turystycznej „Siedmiomilowe buty".

Wymienione przykładowo działania po-

dejmowane przez przedszkola mogą stanowić inspirację dla innych placówek i przyczynić się do upowszechnienia turystyki w edukacji małego dziecka, a przynajmniej stanowić mobilizację do częstszego organizowania wycieczek, które według Gutowskiej (1989) są otwieraniem okna na świat, przygotowaniem do samodzielnych wypraw w celu zaspokojenia swojej ciekawości i wdrażaniem do aktywności zwanej krajoznawstwem.

BIBLIOGRAFIA

Budniak A. (2010), Edukacja społeczno-przyrodnicza dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym, Impuls, Kraków.
Denek K. (1997), Wycieczki we współczesnej szkole, Eruditus, Poznań.
Dymara B., Michałowski S., Wollman-Mazurkiewicz L. (1998), Dziecko w świecie przyrody, Impuls, Kraków.
Gutowska H. (1989), Środowisko społeczno-przyrodnicze w klasach I–III. Książka przedmiotowo-metodyczna, WSiP, Warszawa.
http://www.przedszkole.lagiewniki.pl/program%20turystyczny.htm [dostęp: 19.06.2014].
https://sites.google.com/site/maleprzedszkola-turystyczne/ [dostęp: 19.06.2014].
Karbowniczek J., Kwaśniewska M., Surma B. (2012), Podstawy pedagogiki przedszkolnej z metodyką, WAM, Kraków.
Lewicki C. (2001), Czynniki determinujące przebieg, jakość i efekty wychowania zdrowotnego dzieci 6–11-letnich w rodzinie, WSP, Rzeszów.
Łobożewicz T. (1985), Krajoznawstwo i turystyka w szkole, WSiP, Warszawa.
Przedszkole, które promuje turystykę i zdrowie (2009), http://www.info.elblag.pl/17,13492,Przedszkole-ktore-promuje-turystyke-i-zdrowie.html#ixzz3440YqoRw [dostęp: 19.06.2014].
Sawicki M. (1997), Edukacja środowiskowa w klasach I–III szkoły podstawowej, Semper, Warszawa.
Studzińska M. (1989), Dzieci przedszkolne poznają przyrodę ożywioną, WSiP, Warszawa.
Witek S. (1986), Przedszkolne wycieczki przyrodnicze, CDN, Kalisz.

Praca wpłynęła do Redakcji: 19.07.2014
Praca została przyjęta do druku: 05.08.2014

Adres do korespondencji:
Katarzyna Wojciechowska
Instytut Pedagogiki
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego
ul. Saperów 218
85-542 Bydgoszcz
e-mail: k-woj@wp.pl